

MARTIN JURAJ I JOSIP NIKOLA KOVAČIĆ U HRVATSKOJ 1812—1815.

Ivica Filipović

Osnivanje Ugarskog narodnog muzeja početkom XIX stoljeća nužno je popraćeno akcijom za sabiranje starina po Hrvatskoj. Istovremeno su peštanske vlasti pokrenule kampanju za »obogaćivanje arhiva kraljevine Ugarske«, namjeravajući sa širokog teritorija, koji se tada podrazumijevao pod »zemljama krune sv. Stjepana«, najvažnije arhivske materijale starijeg datuma i što veći broj starina dopremiti u Peštu. Vidi o tome članak E. Laszowskoga »Prinosi Hrvata za mađarski narodni muzej u Budimpešti«, Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva, N. S. II 1896/7 str. 9—20.¹ »Vrlim ugarskim patriotom« bio je unaprijed proglašen svaki onaj tko odluči da iz svog arhiva ili kolekcije starina pokloni nešto za muzej u glavnom gradu Ugarske. Evidentiranje starih povelja na teritoriju Ugarske imalo je i svoj praktični značaj. U borbi protiv Napoleona mobilizirala je Austrija svoj vojni potencijal do maksimuma, pa kako regularne trupe ni izdaleka nisu bile dovoljne da se uspješno suprotstave francuskim četama, neprekidno je naoružavana staleška vojska, poznata pod nazivom *insurekcija*. Svaki insurekcionni obveznik nastojao je ratnoj obavezi udovoljiti uz najmanji mogući trošak ili riziko, prvenstveno težeći da u rat pošalje svog zamjenika. Magnati su morali slati pod zastavu veći broj vojnika, i to samo s jednog kompleksa svojih dobara — tako su tvrdili — dok je centralna vlast naređivala da magnat mora sa svakog svojeg posjeda opremiti odgovarajući broj insurgenata. Najraznovrsnije su bile smicalice kojima su se insurekcionni obveznici dovijali kako da izigraju kraljevske ukaze: svoja su domaćinstva proglašavali čas odvojenima, čas zajedničkim, itd. Radilo se, napokon, i o često tretiranom stavu da jedna klasa stanovništva ne mora istovremeno davati insurgente i regrute. Svaka argumentacija insurekcionnih obveznika bila je u većoj ili manjoj mjeri popraćena navodima iz povelja i privilegija što su im u bližoj ili daljoj prošlosti izdali ugarski kraljevi. Zato je zakonskim člankom br. 4 na Požunskom saboru 1808. bila imenovana komisija sa zadatkom da ispita historijat insurekcionnih obaveza.

Na kraju, tu je i očita činjenica da se od 1809. do 1813. sa francuskog teritorija moglo za koji sat hoda stići u centar Zagreba, pa je u tadašnjoj državno-pravnoj situaciji prenošenje vrednota u unutrašnjost Mađarske

¹ Za pitanja iz muzejske problematike osnovan je u Zagrebu Muzejski dokumentacioni centar, Trg Mažuranića 3.

bila normalna pojava. Krenuti na put po Ugarskoj i na terenu pregledati arhivsku građu u starine, nastojati da u budimpeštanski muzej i arhiv stigne što više vrijednih prinova, saznati istinu o insurekcionim obavezama u prošlosti — tako je glasio zadatak mađarskom historičaru Martinu Jurju Kovačiću i njegovom mladom, ali paleografski iskusnom sinu Josipu Nikoli. Na slijedećih nekoliko stranica sabrana je — koliko je to u raspoloživom vremenu i prostoru bilo moguće — dokumentacija o boravku dvojice Kovačića u Hrvatskoj u godinama 1812—1815. Ako sam članak ne sadrži možda dovoljno podataka za svakog zainteresiranog čitaoca, pružit će mu barem najelementarniju bibliografsku orijentaciju za dalja istraživanja.

Pretpostavimo li da bi za koji od suvremenih sistema za pronalaženje podataka² trebalo prikazati sadržaj našeg napisa na kakvu karticu pomoću kojeg efikasnog postupka za fiksiranje i klasiranje relevantnih vijesti, tako da korisniku ništa ne promakne — uzmimo npr. metodu ključnih riječi — dobili bismo otprilike slijedeći niz: Kovačić Martin Juraj — Kovačić Josip Nikola — putovanje — Ugarska — Hrvatska — arhivi — kolekcije starina — insurekcija — diplomatika — numizmatika — Ugarski narodni muzej — biblioteke — franjevci.

Korisne savjete ili pomoć prilikom traženja materijala za ovaj članak dobio sam od B. Stullija, dra J. Buturca, dr N. Klaić, dra I. Bacha, dra V. Gortana i Š. Jurića, a mikrofilmove i informacije iz Budimpešte poslala je dr Klara Csapodi-Gardonyi, šef rukopisnog odjela Sečenjijeve državne knjižnice.

Evo najprije biografskih podataka o Kovačićima. Kao zaboravljene učenjake hrvatskog porijekla u tuđini opisao ih je već g. 1932. Ivan Esih (»Obzor«, LXXIII, br. 71, str. 6). Za stariju bibliografiju o njima v. standardne biografske priručnike, prvenstveno Wurzbachov »Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich«, XIII svezak, str. 63 i 64, i Szinnyei, »Magyar irok« (»Mađarski pisci«), sv. VI, Budapest 1899. s. vv.³ M. J. Kovačić rođen je u Šenkvcu u Slovačkoj g. 1743, a umro g. 1821. Radio je u arhivu Ugarske komore, a napisao je velik broj historijskih i općenito književnih djela i rasprava. Od Josipa Nikole Kovačića kao ugarskog državnog arhivara primio je I. Kukuljević hrvatske spise u Budimpešti g. 1850. V. Kukuljevićevu knjižicu »Primanje hrvatskih spisa u Budimpešti god. 1849—1851.«, Zagreb 1885. Literarna ostavina obojice Kovačića čuva se u Sečenjijevoj državnoj knjižnici⁴ u Budimpešti⁵, a njihovih

² Dokumentacionu tehniku proučava nedavno otvoreni Centar za studij dokumentacije, Zagreb, Marulićev trg 19. Kakve se sve teškoće postavljaju pred katalogizatore historijskih članaka, v. M. Ujević, »Historijska bibliografija Leksikografskog zavoda«, Jugoslovenski historijski časopis, 2/1962, str. 142—146.

³ Najnoviji »Oesterreichisches biographisches Lexikon 1815—1950« bio mi je pristupačan samo do zadnjeg izašlog sveska s imenom Keller.

⁴ O važnosti te biblioteke za naše narode isp. str. 13 djela »Problèmes et méthodes de travail concernant la bibliographie nationale retrospective des livres yougoslaves« od Smilje Mišić, Beograd 1957.

⁵ V. katalog pod naslovom »Rukopisni izvori 1789—1867. u Sečenjijevoj državnoj knjižnici«, Budimpešta 1950. (»Kéziratok források az Országos Széchényi könyvtárban 1789—1867«). Postoji i stari katalog iz g. 1815. (Catalogus manuscritorum bibliothecae nationalis Hungaricae-Szecheniano-regnicolaris«. V. i Šufflayev članak »Iz arhiva ugarskog narodnog muzeja«, Vjesnik zemaljskoga arkiva, VIII/1906, str. 155. Sulica Szilárd. A muzeumi levéltár kialakulása, Levéltári Közlemények, X/1932, str. 177—222. (»Razvoj arhiva Nar. muzeja«).

knjiga i rukopisa ima mnogo i u zagrebačkoj Nacionalnoj sveučilišnoj biblioteci, posebno u Metropolitanskoj knjižnici. M. J. Kovačić važan je za našu opću i kulturnu historiju još iz dva razloga. Prvo što je sastavio »*Elenchus chronologicus actorum partim originalium authenticorum, partim autographorum, partim apographorum ex archivio Verantiano Draganichiano*« i izdao ga u svom djelu »*Scriptores rerum Hungaricarum minores*«⁶. Zatim na str. 341 II sveska starog kataloga rukopisa Sečenjijeve državne knjižnice iz g. 1815. vidimo kako se u njegovim spisima nalazi i katalog knjiga ukinutog isusovačkog samostana u Požegi⁷.

Sasvim je logično da su oba Kovačića svoje putovanje po Ugarskoj koristila i za pisanje vlastitih djela. Ogladajmo sada skraćeni prijevod iz originalnih dokumenata, koji govore o diplomatskičko-literarnoj ekspediciji oca i sina. Najprije njihovo ovlaštenje.

(Arhiv SRH, *Acta Banalia*, g. 1811, ad Nro 119)

»Br. 1227 Preporuka

Kraljevska komisija (v. čl. 4 Požunskog sabora od g. 1808.) dat će svoje mišljenje o ustrojstvu banderija (v. čl. 8 Požunskog sabora od g. 1715.) i o postupku koji će se primjenjivati na ubirače desetine, a u vezi s obranom Kraljevine. Želeći sebi olakšati posao, odlučila je da se izabere pogodan čovjek i pošalje u *loca credibilia*, te u javne i privatne arhive. On će izvijestiti o svemu što u starim dokumentima pronađe o ustrojstvu banderija. Jednako će podnijeti izvještaj o svemu što sabere za Kraljevinski arhiv i Narodni muzej. Budući da . . . M. J. Kovačića krase sva svojstva, neophodna za izvršenje navedenog zadatka, komisija je jednoglasno riješila da mu se izda punomoć i uputa, pomoću kojih će isti zadatak moći uspješno obaviti. Budim, 31. maja 1810.

Punomoć

Josip de Urmenyi, sudac Kraljevskog suda . . . kao predsjednik komisije iz čl. 4 g. 1808. . . povjerenom mi je da pišem svim upravnim jedinicama Kraljevine, kaptolima i samostanima, te uopće i drugim ljudima kod kojih bi se po mojem mišljenju (na osnovu nekih indicija) mogli naći slični (tj. stari, o banderijama) javni spisi i povijesni spomenici, te da zatražim da mi oni posude takve spise. To sam i učinio, ali iz nekih mjesta

⁶ U drugom tomu, u Budimu 1798, na str. 389—444, isp. i uvod str. XXV. Tamo naslov glasi »*Elenchus cronologicus monumentorum literariorum chartophylacti Verantiano-Draganichiani, iam Grammatophylacti Szechenyiani*«. Isp. i njegovo djelo »*Series chronologica diariorum quae de variis rebus Hungaricis industria diversorum autorum conscripta . . . reperiuntur*«, str. 30, 33, 90. O dolasku spisa porodice Vrančić u Madarsku isp. predgovor Laszla Szallaya u prvoj knjizi sabranih djela Antuna Vrančića, Pešta 1857. (Verancsics Antal, Összes munkai, *Monumenta Hungariae historica*, II — Irok) i Kukuljević, »*Glasoviti Hrvati*«, Zagreb 1886, str. 72, kao i P. Matković: »Putovanja po balkanskom poluotoku XVI. vieka«, Rad JAZU, LXXI str. 1—60.

⁷ Na str. 212. kataloga rukopisa u knjižnici budimskog sveučilišta (*Catalogus librorum manuscriptorum bibliothecae Universitatis Regiae scientiarum Budapestensis*, štampan g. 1889. u Budimpešti) čitamo: »t. 13. *Catalogus librorum in bibliotheca Posagana existentium, juxta praescriptas rubricas confectus, a. 1780. Mart. Kovachich coepit 16. Februarii, finit 6. Martii 1781.*«

V. T. Matic, »Knjižnice zagrebačkoga, varaždinskoga i požeškoga kolegija« u »Vrela i prinosi«, sv. 11, Sarajevo 1940.

nisu mi još ništa odgovorili⁸. A i oni izvještaji što sam ih dobio sadrže malo korisnih podataka za posao komisije. Tako mi se učinilo najsvrsishodnijim poslati neku osobu u one arhive koji su bolje sačuvani, tj. u mjesta koja nisu bila pod turskom vlasti ili su inače sigurna od neprijateljskih navala. Kako bi ta osoba morala prvenstveno biti verzirani paleograf, odabrao sam kao najpogodnijeg za taj posao M. J. Kovačića iz Šenkvice, doktora filozofije... i registratora u arhivu Kraljevske ugarske komore. Evo mojih razloga za izbor Kovačića: on se ističe brojem štampanih historijskih, diplomatičkih, pravnih i literarnih radova, prvenstveno o ugarskom javnom pravu; vrstan je paleograf i poznavalac povelja, dugo je i mnogo radio u arhivima i bibliotekama. Osim toga povjerljiv je... Zato sam odlučio... ovlastiti ga da proputuje one dijelove Kraljevine u kojima vjeruje da bi mogao naći i sabrati nešto za potrebe Komisije... S time je sporazuman i Palatin...» Na kraju poziva Urmenyi sve podnike da svestrano pomognu Kovačiću. Datum je punomoći 2. juna 1810. u Pešti.

Odlomci iz teksta upute:

»Kada (Kovačić) sretne vlasnike pojedinih arhiva, neka ih službovljudno zamoli da mu dozvole potražiti spise o banderijima i obrani Kraljevine. Tom bi prilikom morao biti prisutan arhivar, registrator ili tko drugi tko se makar i privremeno brine za pohranjenu građu... Neka uljudno zatraži savjete i pomoć od takvih čuvara građe, jer je vjerovatno da oni bolje poznaju spise u dotičnom arhivu — to će biti u interesu brzine njegova rada. U saobraćaju s ljudima neka se općenito ne služi ni najmanjom prisilom, jer sve što kraljevska komisija namjerava tražiti od upravnih jedinica, kao i od privatnih porodica i vlasnika, mora biti opravdano zakonom.

Četvrto: dobivši tako dozvolu da uđe u arhiv i pogleda spise, neka ne dira dokumenta o pravima pojedinaca, nego neka pažljivo pregleda sadržaj javnih spisa, bilo da ga na njih upozore čuvari građe ili ih sam svojom sposobnošću zapazi. Takve spise neka izdvoji, a čuvat će ih privremeno ista osoba, s kojom smije ulaziti u arhiv.

Peto: pregledavši sve spise i izdvojivši one... koji se tiču svrhe njegova puta, neka to javi (uz ovjeru od čuvara građe) onima koji su mu dozvolili korištenje građe. Neka im nedvosmisleno nabroji spise za koje bi želio da u originalu budu prepušteni Kraljevini, zatim one koje hoće cijele prepisati, pa one iz kojih mu je dosta prepisati koji odlomak, signature i datume. Neka od njih za to opet zatraži novo odobrenje i pristanak.

Šesto: dobivši takvo odobrenje, ako koji vlasnik originalnih javnih spisa i dokumenata bude tako patriotski raspoložen da ih želi dobrovoljno prepustiti ili darovati za razjašnjenje banderijalnih... i desetinskih pitanja (v. čl. 4 g. 1808.) ili za popunjenje Kraljevinskog arhiva što su ga

⁸ V. npr. u spisima zagrebačke županije kut. CVI iz g. 1809. art. 177 od 24. III 1809. U svom arhivu nije županija imala tako starih spisa, pa je predmet poslala na rješavanje biskupu Vrhovcu. U arhivu Jugoslavenske akademije u Zagrebu čuva se pod signaturom D—CCIV—47 »Popis spisa i dokumenata o banderijima i desetini« (*Extractus actorum et documentorum in obiecto banderiorum et decimarum*), iz g. 1828, krivo kronološki uvršten u g. 1808, jer je komisija bila birana 1808. On je očito dio nekog većeg spisa. Ne sadrži ubilježene nikakve spise iz Hrvatske, nego najvećim dijelom iz mađarskih velikaških i samostanskih arhiva.

učesnici sabora u Požunu g. 1765.⁹ tako zdušno odlučili obnoviti, pa ako mu takva dokumenta bezuslovno ili uslovno preda (ova mu uputa služi i kao ovlaštenje da slične darove može primati), neka ih sa zahvalnošću primi i uvede u svoj protokol, a za njegovo pokriće moraju se darovatelji potpisati u istu rubriku protokola.«

Sada se nabrajaju važne vrste dokumenata, one iste što ih i danas najviše cijenimo u izučavanju pravne povijesti. Mnogo je interesantnije pročitati što sve M. Kovačić smatra objektom svog putovanja i istraživanja, osim strogo povijesnih i pravnih bilješki:

»... štampane knjige o Mađarskoj^{9a} (teško je odlučiti se da li originalno *Hungaria* sada znači »Ugarska« ili »Mađarska«, jer odmah slijedi »*Hungarica lingua*«, što može biti samo »mađarskim jezikom«, op. prev.), ili ako su ih izdali Mađari (važi malopredašnja opaska! Prev.), ili štampane mađarskim, hrvatskim itd. jezikom... dnevnicima, ... stare početnice, narode pjesme i priče.«¹⁰ Dobro će mu doći i podaci iz područja prirodnih nauka. Nastavljam slobodni prijevod iz *Acta Banalia* 119/1811.

»Deseto: ovako sabrane materijale slat će sigurnim putem na moje ime, pomnivo spakovane i uz popis, kad god ih se nakupi veća količina.

Jedanaesto: povremeno će mi (barem svakog mjeseca) poštom slati izvještaje o svojoj aktivnosti na putu.

Dvanaesto: ako mu se desi što značajnijega, ili ako postigne neke velike uspjehe, morat će mi to odmah javiti posebnom poštom.

Trinaesto: kad god bude slao veću količinu sabranoga materijala, priložit će nastavak svog putnog dnevnika do toga datuma, tako da mu ja odavde... mogu slati opširnije upute... Pešta, 2. VI 1810.«

Na kraju Kovačić obećaje da će gledati da dnevnik s njegovog putovanja bude štampan.

Spis br. 193 iz *Acta Banalia* g. 1812. sadrži pismeni izvještaj M. J. Kovačića banu Gyulayu:

»Najodličniji Bane! ...

Dobivši milostivu dozvolu, a želeći postupati po danoj mi uputi, počeo sam 26. septembra raditi u arhivu kraljevine Hrvatske i napravio slijedeće:

1) Iz arhivskog popisa starih povelja pribilježio sam 43 izabrana dokumenta u repertorij svojeg diplomatsko-literarnog putovanja (vidi ovdje prilog pod ./.).

2) Od njih sam isporučio uz pomoć svog sina i... arhivara Kraljevine¹¹ dekrete kraljeva Andrije II iz g. 1222, Ludovika I iz g. 1351, jedan

⁹ O tome govori čl. XII spomenutog sabora. V. i Ember Gyözö, *A kétszázéves Országos Levéltár, Levéltári Közlemények*, 27/1956, str. 3-30, i Bottló Béla, *Az Archtum Regni megalakulása*, ibid. 28/1958, str. 61-82. («Dvjesto godina Državnog arhiva Mađarske» i »Obrazovanje Kraljevinskog arhiva»).

^{9a} Tačnije o tome kakve su se knjige tražile, v. *Acta litteraria Musei Nationalis Hungarici*, Tomus 1, Budim 1818, str. 72.

¹⁰ Poslije svega ovoga jasno je da nije sasvim tačno da je M. J. Kovačić došao u Zagreb »19. IX 1812., na poziv biskupov sa zadatkom da uredi biskupski arhiv, što je i daljih mjeseci i iduće godine savjesno obavio«. (M. Despot, »Kulturno-historijski značaj »*Diariuma*« Maksimilijana Vrhovca»; *Bulletin JAZU* V, 1, 1957, str. 90. Informiran sam da zagrebačko izdavačko poduzeće »Zora« ima u svom planu izdati Vrhovčev dnevnik, s prijevodom i komentarom.

¹¹ Tj. Žrnčiča. V. rad citiran u opasci 44.

i drugi transumiran i potvrđen od kraljice Marije g. 1384, zatim Žigmundov *decretum maius* iz g. 1435, iz g. 1439. Albertove *Constitutiones regnicolarum*¹² (slijede nabrojene još neke slične stare povelje, i za njih v. *Iura Regni*) . . ., sačuvane u istom arhivu, s tekstom u knjizi »*Corpus iuris Hungarici*« (zadnje izdanje u Budimu g. 1779.). Na osnovu navedenih dokumenata ispravili smo na stotine pogrešaka u *Corpus iuris* i uspostavili ispravne lekcije u njegovom tekstu.«¹³

Sad su pobilježene povelje iz arhiva kraljevine Hrvatske, u kojima je M. J. Kovačić našao podataka za svog poslodavca — komisiju za banderije. Iza službenog dijela kaže Kovačić ovako:

»Osim toga bili smo imali još dvije namjere, donekle različite od svrhe naše ekspedicije. Za naše lične naučne radove na korist i čast domovine htjeli smo popisati i prepisati, pa historijski osvjetliti tragove saborskih zasjedanja ove Kraljevine, pribilježiti članke Saborskih zasjedanja i druge podatke o novcima, mjerama i utezima, te jedno i drugo prepisati iz Saborskih protokola. No ovdje smo potrošili mnogo vremena i žurimo se dalje; nemajući dosta vremena ne ćemo Vam ni dosađivati tražeći dozvolu, nego se zadovoljavamo izražavajući naše dobre želje . . . Zagreb, 6. oktobra 1812.« Spis inače završava opširnom Kovačićevom zahvalom Gyulayu. Dva priloga nose naslove »Popis ranijih zasjedanja hrvatskog sabora, iz vremena za koje u Kraljevinskom arhivu ne postoje protokoli«, i »Tragovi zasjedanja hrvatskog sabora iz protokola u Kraljevinskom arhivu, s bilješkama o Saborskim člancima i drugim spisima.«¹⁴

Prilog počinje ovako:

»Već g. 1790, kad sam izdao jedan tom *Vestigia comitorum*, i poslije 4 godine *Supplementa* u tri toma, spoznao sam da su domaći i strani čitaoci primili to djelo s oduševljenjem. Nastavio sam skupljati građu za povijest ugarskog zakonodavstva, javne uprave i prava u našoj monarhiji, te sam ili pribilježio ili pažljivo prepisao sve odlomke iz povelja, ako sam u njima našao spomen o saborima ili zakonodavstvu u Ugarskoj. I tako sam nekoliko godina poslije izdavanja *Supplementa* spremio za štampu novi svezak pod naslovom *Auctarium*. Novaca za štampanje nisam imao, pa je to djelo ostalo do danas u rukopisu. Ipak se sreća prestala tako maćuhinski ponašati prema meni; radio sam nesmanjenim žarom i našao mnogo toga. Napokon sam iskoristio svoje putovanje po domovini, pa sam uz rad na svojem glavnom zadatku — traženju javnih dokumenata i spisa po arhivima — skupio građu i za svoja lična djela, da mi u starosti ne bude tako dosadno.

¹² V. Kukuljević, *Iura Regni* . . . Zagreb 1862, sv. III inc. i II 17.

¹³ Za ovakvu djelatnost na kritici teksta ugarskih zakona isp. M. J. Kovačić, »*Institutum diplomatico-historicum in clyti regni Hungariae* . . .«, Pešta 1791, str. 15 i dalje; »*Lineamenta apparatusu diplomatico-historico-literariorum circa Corpus iuris Hungarici*«, Budim 1807; J. N. Kovačić, »*Lectioes variantes decretorum comitialium* . . . in *Corpore iuris Hungarici*«, Pešta 1816. V. i Bonis Györgyi, *A Mohács elótti magyar törvények kritikai kiadásáról*, *Levéltári híradó*, 10, 1960, br. 2, str. 45–49 (»O kritičkom izdanju mađarskih zakona prije Mohača«)

¹⁴ Od literature za povijest hrvatskog sabora isp. I. Erceg, »Šišićeve bilješke za povijest hrvatskog sabora u XVI st.«, *Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije*, 1/1954, str. 407–477; Vj. Klaić, »Prilozi za historiju državnoga prava hrvatskoga«, *Vjesnik drž. arhiva u Zagrebu*, III/1928, str. 112–137; I. Bojničić, »Neizdani saborski zapisnik od g. 1578.«, *Vjesnik zemaljskog arhiva*, XII/1910, str. 122–127. U arhivu SRH čuvaju se zapisnici hrv. sabora od g. 1557. dalje.

Između te građe ističu se tragovi saborskih zasjedanja, takvo obilje odasvud sabranih dokumenata da bi *Auctarium* bio dvostruko veći kad bi svi oni ušli u njega. Čim se vratim s ovoga puta, ako poživim i ako mi ne daju kakav drugi posao, sredit ću ih slijedeće zime, a cijelo djelo poslati u znak zahvalnosti . . . zagrebačkom biskupu, kome sam već posvetio više proizvoda moje literarne djelatnosti. Ako prilike dozvole, možda će se ono moći štampati u ovdašnjoj štampariji, a ako ne, ostat će ovdje barem jedan primjerak.¹⁵

Želio bih tome *Auctariumu* . . . dodati prilog koji bi kronološkim redom sadržavao tragove saborskih zasjedanja ove Kraljevine. Već sam pribilježio većinu ranijih zasjedanja i ovdje neka od njih otkrio, a poslije g. 1567. može se rekonstruirati njihov neprekinuti niz iz Saborskih protokola, što se čuvaju u arhivu Kraljevine.¹⁶ S druge strane istina je da sam se ovdje namjerio na obilnu žetvu podataka za glavnu svrhu svojeg putovanja i zato se ovdje duže zadržao; kako se moram žuriti dalje, neću dospjeti iz tih protokola prepisati ili dati prepisati sve što ima u njima; za to bi uostalom trebao i posebno dopuštenje.

Zato ponizno molim i pitam za milostivu dozvolu da mi se iskaže dobročinstvo — ako tome ne stoji na putu kakva zapreka — da kraljevski savjetnik i protonotar¹⁷, inače vrlo sklon izučavanju povijesti svoje domovine, naredi svojim bilježnicima (oni će steći vrlo korisna znanja obavljajući taj posao) da redom prepisu naslove, rubrike ili natpise članaka i drugih spisa iz tih protokola, tačno označivši mjesta, godine, mjesec, dane i druge podatke, otprilike na isti način kako smo to počeli raditi moj sin i ja. Te bi ispise mogao poslati meni ili predati njegovoj ekscellenciji biskupu. Ja bih mu . . . poslao sređene svoje prijašnje bilješke, koje bi se lako s ovim kasnijima spojile u cjelinu, pa bi to sve trebalo uvrstiti u *Supplementum*.

Upravo radim još na jednom važnom djelu. Mnogo već godina skupljam bilješke o brojkama, utezima, mjerama i novcima ugarskim¹⁸. Preko 4000 stavki obuhvaćaju moji zapisi, a daleko mi je prerastao tisuću broj dokumenata koji se tiču kovanja, opticaja, vrijednosti, devalvacije i falsificiranja novca . . . Ako umrem, dovršit će moj sin taj posao . . .«

Nadovezuje se poglavlje o važnosti numizmatike, pa onda:

»U člancima hrvatskog sabora što se nalaze u već spomenutim protokolima zapazio sam mnoge podatke o novcima, mjerama i utezima, kojima bi se moji *Annales rei monetariae* mogli znatno proširiti, a bez njih izgledali bi dobrano okljaštreni (*manci notabiliter*). Nisam ni njih stigao prepisati, a ne usuđujem se tražiti da ih netko doslovno prepíše; teško bi ih bilo tražiti u onolikim svescima tih protokola, a trebao bi to raditi čovjek stručnjak, bilježeći datume uz izvode. Ipak sam odlučio ovom prilikom spomenuti tu stvar, jer bi se kad tad mogao pojaviti netko tko će

¹⁵ O nastojanju biskupa Vrhovca oko razvoja štamparstva u Zagrebu v. njegovu poznatu biografiju od V. Deželića.

¹⁶ V. opasku 14.

¹⁷ Josip Kušević, V. str. 140 djela iz opaske 15.

¹⁸ Z. Herkov, bibliografija na početku »Građe za financijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske«, i »Istraživanje naših starih mjera«, Ljetopis Jugoslavenske akademije, knj. 69/1963. str. 247.

vlastitom marljivošću crpsti to blago iz ovog čistog i obilnog vrela, objelodaniti ga i tako dopuniti moje *Annales*.«¹⁹

Iz mikrofilma koji sadrži biografiju Josipa Nikole Kovačića, a dobio ga je Arhiv SRH od Sečenjijeve državne knjižnice u Budimpešti, reproduciramo u prijevodu odlomke koji se tiču boravka J. Kovačića u Hrvatskoj.

»(U jesen 1812.) Položivši školske ispite, pošao je na svoje treće putovanje, s one strane Dunava, preko Szekszarda, Tolne, Pecsvarada, Pečuha, Siklosa, Osijeka, gdje je ponovo osvojio nagradu na strelištu i bio upisan u knjigu. Odatle je krenuo u Đakovo posjetiti biskupa Antuna Mandića,²⁰ koji mu je dao prepošta, kanonika i kustosa Josipa Bereševića²¹ za pratioca do Broda na turskoj granici. Odatle je išao preko Našica u Zagreb i zadržao je skoro tri tjedna kod biskupa Maksimilijana Vrhovca, pregledao njegov arhiv i biblioteku, kaptolski, zemaljski, županijski i gradski arhiv, kao i rukopise Akademijine biblioteke²². (Natrag je krenuo) preko Varaždina, Nedelišća, Čakovca, Donje Lendave . . . stigao je u Peštu 1. novembra, nastavio filozofske nauke i završio ih u augustu 1813. Doktorirao je 1. septembra . . . 12. septembra 1813. krenuo je u Sedmogradsku, ali nije posjetio sve tamošnje krajeve, . . . jer je imao novi putni plan. Htio je u Zagrebu završiti pravne nauke, a zatim u augustu proputovati Dalmacijom do Dubrovnika, prijeći u Napulj, provesti zimu u rimskim arhivima i bibliotekama . . . pa preko sjeverne Italije, Pariza, Londona, Holandije i Njemačke vratiti se u Peštu . . . i tako se 2. novembra našao u Zagrebu. Odmah se javio svojim pretpostavljenima i profesorima Akademije.²³ Posjećivao je pravna predavanja profesora Emerika Domina i Ludovika Jelačića Bužimskog.²⁴ Stanovao je mirno u franjevačkom samostanu, posjećivao biskupa i bio od njega srdačno primljen; prihvatio je poziv da jede za biskupovim stolom, ali je ručao kod Jurja Pandurića²⁵ kad su mu preda-

¹⁹ Arhiv SRH upravo je izdao IV knjigu tih zapispnika, koja obuhvaća razdoblje od 1735—1743

²⁰ i ²¹ Isp. Gašić, *Brevis conspectus historicus dioecesium Bosniensis-Diacovenensis et Sirmiensis*, Osijek 1944, str. 82—83 i 104.

²² U Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu nisam našalost ni uz pomoć vrsnog poznavao dra Buturca mogao pronaći slijedeće spise, koji su pobilježeni u katalogu br. 6, *Regesta actorum politicorum a. 1266—1844*;

na str.	broj	sadržaj
---------	------	---------

242	1993 1855	29. IX 1812. Kovachich Martinus Senquiciensis cum filio Iosepho Nicolao pro facultate, archivum civitatis Zagrabiensis visitandi lustrandique sibi per magistratum concessa gratias agendo, tam relationem circa ibidem acta praestat, quam opinionem circa eatenus agenda depromit.
243	1996 1857	6. X 1812. Catalogus manuseriptorum Bibliothecae Academiae Regiae Zagrabiensis (auctoribus Paulo Ritter S. C. R. M. Equite, Georgio Marcellovich canonico ecclesiae Zagrabiensis, Raphaelae Levakovich canonico Zagrabiensi et episcopo Samandriensi, Balthasare Kerhelich etc.) per Martinum Kovachich confectus.
261	2166 2007	21. X 1815. Relatio Martini Kovachich super coordinatione archivi episcopalis, cum responsoria domini excellentissimi Episcopi ad eundem data.

²³ Poznata pod nazivom Pravoslavna akademija. Njeni se spisi čuvaju u Arhivu SRH.

²⁴ Za Domina v. ediciju »Znameniti i zaslužni Hrvati«, Zagreb 1925, a za L. Jelačića v. F. Fancev, »Dokumenti za naše podrijetlo hrvatskoga preporoda«, Grada za povijest književnosti hrvatske, XII, str. 173—180; M. Stahuljak, »Valedictoria Ludovici Jelačić de Buzim«, Obzor, LXXVII/1937. br. 205, str. 1—2.

²⁵ O Panduriću v. Lj. Ivančan, »Podaci o zagrebačkim kanonicima« (rukopis u Arhivu SRH), str. 893 i 1178; o. c. u opasci 15, str. 110.

vanja počinjala rano popodne. Taj je Pandurić bio vitalni sedamdesettrogodišnjak, kanonik i kustos, poliglot, inače gostoljubiv i načitan čovjek, sada kantor. Kovačićev otac, koji se zadržao dva mjeseca u körmendskom arhivu, stigao je isto tako u Zagreb zadnji dan decembra 1814.²⁶ 26. Julu g. 1815. pisali su u Beč da im se izda putna isprava za Dalmaciju, Napulj, Italiju itd. (vidi spomenuti plan puta), no nisu je dočekali. Josip je vrijeme do kraja godine proveo u pravoslavnoj akademiji, položio uobičajene ispite i završio cijeli studij prava, dijeleći sa još jednim studentom prvo mjesto u rangu.²⁷ Želeći se uvježbati u primjeni pravnog znanja ... postao je zakleti bilježnik uz prisjednika Banskog stola i kraljevskog savjetnika Andriju Markovića-Cerničkoga. U slobodno vrijeme pisao je ponovo o »Spomenicima starog ugarskog zakonodavstva«.²⁸ Drugi odjeljak posvetio je biskupu (Vrhovcu), u znak zahvalnosti, a ovaj ga je dao štampati u Novoseloj tiskari. Čekajući putnu ispravu, proveo je jesen tačno pregledavajući biskupski arhiv (što ga je sredio njegov otac) i rukopise biskupske biblioteke,²⁹ pa je o tome za biskupa napisao »Spomen o svečanoj obnovi biskupskog arhiva u Zagrebu 1815.« Biskup je obećao štampati taj »Spomen«, ali je kasnije iz malo poznatih razloga odustao od te namjere. Tako dugo je (J. N. Kovačić) čekao putnu ispravu uzalud (Kralj je tada boravio u Gornjoj Italiji) da ni vrijeme nije više bilo pogodno za putovanje. Zaključio je da se vrate u Peštu, pa krenuše 23. novembra. Akademija je svog pitomca ispratila vrlo laskavim pismom, a biskup se od obojice vrlo srdačno oprostio, mnogo im zahvaljujući za njihov trud oko sređivanja arhiva. U Varaždin stigaoše 25. novembra i slijedećeg dana posjetioše grofa Aleksandra Erdödyja, oduševljenog literarnog amatera (*Verehrer und Liebhaber der Literatur*) i pravnika. On se upravo nalazio na županijskoj skupštini u svojstvu nasljednog i velikog župana ... 27. novembra imenovan je i J. N. Kovačić prisjednikom varaždinskog županijskog sudišta ... U Budim su stigli 10. decembra ... Preko 8.000 stavaka sadrži repertorij u koji su na putovanju ukratko bilježili važnije isprave i rukopise, a nalazi se u biblioteci Narodnog muzeja. Stari Kovačić napisao je za vrijeme svih ovih putovanja oko 20 djela, koja su većinom ostala u rukopisu.«³⁰

²⁶ Rezultat toga boravka su »*Monumenta diplomatica Batthyanyana ad notitiam status et iuris publici Hungariae facientia* ...«, v. M. Mesić »*Grada mojih rasprava u »Radu«*, Starine, V, Zagreb 1873, str. 109. Isp. i Šišićev članak »*Iz arhiva (hercega Batthyányja) u Körmendu*«, *Vjesnik zemaljskoga arkiva*, VII/1905 str. 210—228, XIII/1911 str. 22—237.

²⁷ To je bio Toma Gvozdanović iz Zumberka, rođen 1795. U kutiji V spisa Pravoslavne akademije u Arhivu SRH upisan je J. Kovačić u katalozima 312 i 313.

²⁸ »*Monumenta veteris legislationis Hungaricae*«.

²⁹ »*Memoria solennis restorationis archivi episcopatus Zagradiensis A. D. 1815.*« Original u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu. Spis je interesantan spomenik tadašnje arhivističke metodologije: kako pristupiti jednom arhivu i srediti ga. Važan je i zbog svog drugog dijela, koji se bavi rukopisima u biskupovom posjedu. V. Š. Jurić, »*Zbirka inkunabula Metropolitanske knjižnice u Zagrebu*«, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, VIII/1962, br. 3—4, str. 107—132, str. 109.

³⁰ U Nacionalnoj sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu pod signaturom MP 39, adligat 2, čuva se »*Nota exhibens fructus Martini Georgii et Iosephi Kovachich Senquiciensium per expeditionem diplomatico-literariam spatio quinque annorum prolatos*« (»Rezultati petogodišnje diplomatsko-literarne ekspedicije M. J. i J. N. Kovačića«). Na str. 13 kažu: »... skupa s repertorijem 29 raznih djela, većinom opširnih, a naše dopisivanje, razni izvještaji i molbe čine prilično debeo svezak«. Napomena se, dakle, odnosi na obojicu Kovačića, a ona u tekstu samo na Martina Jurja.

Na istom su mikrofilmu snimljeni dijelovi Kovačićeva putnog izvještaja koji se odnose na boravak u Hrvatskoj:

»57. Arhivi baranjske županije, grada i kaptola u Pečuhu, grada Osijeka i virovitičke županije prazni su.³¹

58. U Osijeku se svaki čas otkopa po koja starina ili rimski novac, kojima onda trguje inspektor mosta. Tamošnji nam je zlatar pokazao zlatnik cara Karina³² i zacijenio ga 20 forinti, rekavši da je u svojoj radionici već pretopio na stotine rimskih zlatnika. Kad bi gvardijan tamošnjeg franjevačkog samostana,³³ inače upućen u starine, raspolagao kakvim fondom za otkup starina, mogao bi ih mnogo sabrati.

VIII 59. Đakovački biskup Antun Mandić ima dosta starina i rimskih novaca, ali ih nije dragovoljno pokazao, pa ga nismo ni tjerali na to. Čini se da samo čeka da ih netko od njega zatraži, pa bi mu ih rado dao, prosvjedujući tek onako.³⁴

60. Našički franjevci rado su mi pokazali biblioteku i arhiv (svoje) provincije, a isto tako i pečate.³⁵ Nije nam poznato jesu li poslali povijest provincije u folio-izdanju.³⁶ Sigurno je da bi se u njihovoj provinciji moglo sabrati i nabaviti mnogo starina, kad bi njihovom provincijalu netko kazao da opomene svoje redovnike da zapažaju takve stvari. Mi smo s njim već govorili o tome i obećao nam je svoju podršku.

61. Iz arhiva kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije zabilježili smo spise 5448—5493. Od većine smo donijeli prijepis, a neke smo kolačirali i ispravili.³⁷ Bilo bi vrijedno prepisati izvode iz protokola hrvat-

³¹ Naravno u smislu: »Nema starih isprava o banderijama i desetini«. Takvo stanje arhiva u Osijeku i okolici spominje se u uvodu svakog ozbiljnijeg rada o historiji toga kraja. Ovdje navodim kao ilustraciju komentar iz jednog manje poznatog spisa: zemaljski arhivar piše Zemaljskoj vladi u Zagrebu: »Županija virovitička, koja je do početka XVIII vijeka čamila pod turskim jarmom, ne ima niti javnih niti privatnih starih arhiva, već se spomenici njezine prošlosti moraju sabirati po arhivima u Austriji i Madžarskoj.« (Registratura Arhiva SRH, br. 11 iz g. 1906.)

³² Rimski car, 282—284. n. e. Ferdinand Miller, direktor Ugarskog narodnog muzeja, upozorio je 13. I 1813. pismom palatina Josipa, da bi M. J. Kovačić mogao na svojem putovanju pomoći da se saberu rimski novci, kojih se mnogo nalazi u virovitičkoj županiji. Mađarski drž. arhiv, *Archivum regnicolare*, arhiv palatina Josipa, *Musei 165/1813*. Podatak i signaturu dugujem Drž. arhivu Mađarske; potječe iz njegovog dopisa Arhivu SRH br. 797/1964. Za prikaz palatinskog arhiva u Budimpešti v. Herzog Jozsef, *A nádori levéltár 1790—1848 évi irattainak jegyezeke* («Popis spisa u palatinskom arhivu 1790—1848»), *Levéltári Közlemények*, VIII/1930, str. 37—53.

³³ Očekivali bismo koju riječ i o knjižnici tog samostana. V. I. Medved »Bogatstvo knjižnice osječkih franjevaca«, *Hrvatski list* (Osijek), XIX/1938, br. 262, str. 14—15. Općenito o osječkim franjevcima v. J. Bösendorfer, »Franjevci u Osijeku«, *ibid.* XVI/1933, br. 126—132. Samostanski dnevnik izdao je isti autor u »Starinama« XXXV.

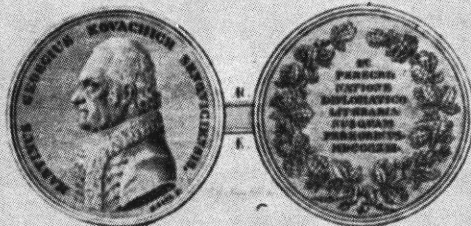
³⁴ Ni u članku Ivana Rengjea »Stariji hrvatski numizmatičari« (Numizmatički zbornik, I, Zagreb 1951, str. 50—100) nisam našao siguran podatak gdje se sada nalazi ta zbirka. Da budemo sigurni da je zbilja stigla u Peštu, trebali bismo pogledati službene izvještaje (*Hivatalos tudositás*...) o akvizicijama Ugarskog narodnog muzeja poslije datuma Mandićeve smrti. Nisam ih mogao pronaći u zagrebačkim knjižnicama.

³⁵ Za zbirku pečata iz našičkog franjevačkog samostana v. *Cimeliotheca Musei nationalis Hungarici*, Budim 1825, str. 10.

³⁶ Ako Kovačić misli na »*Ramus viridantis olivae*« od Emerika Pavića (sugestija fra Zorislava, bibliotekara u zagrebačkom franjevačkom samostanu), čudno je da se za Ugarski nar. muzej traži knjiga koja je štampana 1766. u Budimu.

O franjevačkom samostanu u Našicama isp. i ostavinu Euzebija Fermendžina u Arhivu Jugoslavenske akademije, pod signaturom II 14 e-g.

³⁷ U originalu »*descripsimus et retulimus*«. V. str. 11 djela citiranog u opasci 30.

Wien
 Prag 30te Julii 1812.

An den K. K. Herrn Hofrath und Ober Inspector dann St. Stephens Or-
 dens Ritter H. Franz Xaver Provernik v. Faltakowin.

u. Schmollnütz

Ex Off.

9083. Namens Allerhöchst Seiner Kaiserlich und Königlich Apostoli-
 schen Negalität, unsern Allergnädigsten Herrn, dem K. K. Herrn Hofrath
 und Ober Inspector zu bedeuten

• Auf das bey dem diesortigen Vice Praesidio untern 27ten May d. J. ge-
 machte Ansuchen wird nach gepflogenen Einvernehmen mit der K. k. k. Kan-
 garischen Hofkanzley gestattet, daß die von einigen Freunden der Lit-
 teratur zur Ehre des gelehrten Hungars, Martin Georg Kovaschich zu
 Schmollnütz ausprägen zu lassen, beabsichtigenden doppelten Stücke sil-
 bernen, und kupfernen Denkmünzen, auf deren Avers Seite das Brustbild
 dieses Gelehrten mit der Umschrift MARTINUS GEORGIUS KOVACHICH SENQVENSIS
 auf der Revers Seite aber blas die Inschrift: IN PERGRIINATIONE DIPLO-
 MATICA LITTERARIA NUSQUAM PERGRINUS enthalten seyn soll, bey der Münz-
 städte zu Schmollnütz ausgeprägt werden dürfen, jedoch haben die
 Unternehmer das hierzu erforderliche Medaillen Silber in natura her-
 bezuzuliefern, das Kupfer aber und alle übrige Gostehungs kosten in so
 weit sie ab et raro bestritten werden, vollständig zu vergüten. Wornach
 dann der Herr Hofrath hierwegen die nöthige Erlaubung treffen kann.
 Ubrigens verbleiben Demselben Allerhöchst Seine Negalität in
 Gnaden gewogen.

Gegeben Wien den 10ten Julii 1812.

v. Leithner m. p.

Thun. Rit. v. Lubkowitz m. p.

118

Dopuštenje za izradu spomen-medalje Martina Jurja Kovačića sa
 njegovim portretom
 (Original u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu, Razni spisi, fasc. 1)

skog sabora, što se nalaze u tom arhivu za period od 1560.³⁸ dalje. To bi bio prvorazredan izvor za povijest staleža.

62. U arhivu grada Zagreba evidentirali smo malo, svega od br. 5499 do 5503.³⁹ Uostalom postoje u njemu stari sudski zapisnici iz početka XIV stoljeća, dijelom rasuti. Zatekli smo ih na prašnjavom podu i dali uvezati, pa kad su već tako zanemareni, lako bismo ih nabavili od magistrata; unutra bi se našlo lijepih podataka za stariju povijest.⁴⁰

63. U biblioteci zagrebačkog biskupa naišli smo na najveće obilje starih i vrlo rijetkih rukopisa, v. br. 5504—5542, 5587—5689, 5762—5817. Tim su brojevima obuhvaćeni i mnogi rukopisni kodeksi, bilo na pergameni bilo na papiru. Predugo bismo se zadržali ponavljajući sadržaj repertorija, no ipak evo koje su tamo rijetkosti, da ih jedva ima na kojem drugom mjestu: I) br. 5695. Prekrasno prvo originalno izdanje Tridentuskog koncila sa potpisima sekretara na koncilu.⁴¹ Biskup Vrhovac tvrdi da je to kupio za 100 zlatnika, a mi bismo mogli pristati na bilo koju cijenu. 2. Valvazorova zbirka slika u 16 folio-svezaka. U zadnjem su svesku nebrojeni drvorezi preslavnoga Albrechta Dürera; teško da igdje drugdje postoji tolika zbirka njegovih radova.⁴² Nema sumnje da bi prečasnii biskup na našu molbu rado prepustio nešto od ovoga Narodnom muzeju, kada se našalio s nama, neka svom snagom udahnemo, pa kad dođemo kući, da se osjeti miris kako kod njega ima takvih dragocjenosti. Takvu mi izjavu po našem običaju tumačimo kao poziv da ih od njega zatražimo. On je formirao tu prvoklasnu biblioteku, pa stoji do njega hoće li iz nje što darovati. Inače je njemu stalo do općeg dobra i vješto predviđa sva zbivanja.

64. U biblioteci zagrebačke Akademije pribilježili smo rukopise br. 5692—5780.⁴³ Tu navodno spadaju i brojevi 5595—5598. Naučnim bi radnicima dobro došao njihov prijepis, a teški spisi postat će prije ili kasnije beskorisni.

65. U javnom dijelu arhiva zagrebačkog kaptola začudo nema ništa starijega od XVII stoljeća.⁴⁴

66. U privatnom smo arhivu čazmanskog kaptola pribilježili brojeve 5544—5554. Javni dio ima više starih spisa nego zagrebački kaptol, ali

³⁸ V. opasku 14.

³⁹ V. izvještaj iz opaske 22.

⁴⁰ Sličan nered zatekao je i E. Laszowski, v. njegov članak »Zagrebački gradski arhiv« u reviji *Zagreb* g. 1939, str. 225—232. Ti su sudski protokoli izdani u IV svesku Tkalčićevih »Povijestnih spomenika slob. kralj. grada Zagreba«, g. 1897. U predgovoru objašnjava Tkalčić kako su oni kupovinom Kukuljevićeve knjižnice došli u Arhiv Jugoslavenske akademije. U istom arhivu pregledao sam pod signaturom XV-23 D IX 8 originalne inventarne ceduljice Kukuljevićeve knjižnice, gdje za te protokole piše da su g. 1846. kupljeni od Suteja.

⁴¹ Sada u Nacionalnoj sveučilišnoj biblioteci pod signaturom M 7009. Možda se na tu knjigu odnosi bilješka u Vrhovčevom dnevniku 21. decembra 1812. Katalog metropolitanske knjižnice bilježi, naime, više starih izdanja Tridentuskog koncila. O vrijednosti pojedinih izdanja v. Theiner, *Acta genuina SS. oecumenici concilii Tridentini*, Zagreb 1874, str. III.

⁴² V. S. Ubel, »Valvazorova grafička zbirka«, Bulletin Instituta za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije, 1—2, 1953, str. 27—31. Preko toga se članka pronalazi opet jedan navod, gdje pogrešna formulacija dovodi do nerazumijevanja. To je Ivančanov napis u »Katoličkom listu« br. 1 od 1913. Tamo se kaže da je »biskupski arhivar« J. N. Kovačić bio slabo obaviješten o provenijenciji zbirke. V. našu opasku 10).

⁴³ V. opasku 22. Do predaje članka u štampu nije Arhiv SRH dobio iz Budimpešte mikrofilm Kovačićeva repertorija.

⁴⁴ V. J. Buturac, »Kaptolski arhiv u Zagrebu«, Vjesnik hrvatskog državnog arhiva, XI/1945, str. 59—80; Lj. Ivančan, »Zagrebački kaptol«, *Croatia sacra*, 4/1932, str. 161—275.

je smješten na nezgodnom i nesigurnom mjestu, u jednoj sakristiji u Varaždinu, gdje postoji opasnost od požara.⁴⁵

Naravno da bi se u toj bogatoj rukopisnoj ostavštini obojice Kovačića u Budimpešti pomnijim traganjem moglo pronaći još štošta od interesa za našu arhivističku publiku.

Summary

MARTIN JURAJ AND JOSIP NIKOLA KOVAČIĆ IN CROATIA (1812—1815)

Martin Juraj Kovačić and his son Josip Nikola, of Croatian descent, are Hungarian archivists and historians. In the beginning of the 19th century they were ordered by Palatin Joseph to travel the Hungarian crown-lands and to compile a list of important documents and objects of historical interest, persuading their owners to donate them to the Hungarian Royal Archives or to the Hungarian National Museum. In the same time they had to collect historical data about the military obligations of the noblemen (known as "insurrection" and organization of troops called "banderia"). The article included parts of original documents (translated into Serbo-Croatian), concerning Kovačićs' stay and work in the archives of northern Croatia — the rest of it was then under the French rule. We get informed about the records and antiquities they saw in Osijek, Našice, Djakovo, Zagreb, and Varaždin. Interesting is the description of J. N. Kovačić's schooling in Zagreb. He has written a "Memory" on ordering the records of the Bishop of Zagreb. M. J. Kovačić drew up an inventory of the records of the wellknown family Vrančić from Šibenik. The end of the article contains indications of documents now missing; finding them, one would learn new details about Kovačićs' activity in Croatia.

⁴⁵ V. R. Horvat, »Bijeg arkiva kaptola čazmanskoga g. 1809«, Vjesnik kr. državnog arkiva u Zagrebu, VI/1934, str. 204—207; Lj. Ivančan, »Čazmanski kaptol«, Croatia sacra, 4/1932, str. 101—149.